

ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Περλαμβάνει τα εδάφη που ορίζονται: δυτικά από την Πίνδο (όρια νομών Γρεβενών-Ιωαννίνων), ανατολικά από τον Αλιάκμονα ποταμό (μέχρι την περιοχή Βεντζίων), νότια από τα Χάσια (όρια νομών Γρεβενών-Τρικάλων) και βόρεια από τα υψώματα που αποτελούν τον υδροκρίτη ανάμεσα στην Πραμόρτσα, (παραπόταμο του Αλιάκμονα) και στα ποτάμια που ρέουν προς νότο, καταλήγοντας στο Γρεβενίτη και το Βενέτικο, βασικούς παραποτάμους του Αλιάκμονα στην περιοχή Γρεβενών. Η γραμμή αυτή, προς τα βόρεια της εξεταζόμενης περιοχής, αφήνει προς βορρά και έξω από την περιοχή Γρεβενών, τα χωριά Δασύλλιο, Τρίκορφο, Καλλονή, Κυπαρίσσι, Αγ. Κοσμάς, Εκκλησία, Λειψί, Κυδωνιές, Αηδόνια, Δασάκι, Κριθαράκια, Κληματάκι, τα οποία από άποψη γεωγραφικής κατανομής γεφυριών εντάσσουμε στην περιοχή Βοΐου, αν και διοικητικά ανήκουν στο νομό Γρεβενών (βλ. περιοχή Βοΐου).

Τα κύρια ποτάμια συστήματα της περιοχής σχηματίζουν ο Αλιάκμονας και ο παραπόταμός του Βενέτικος κατά πρώτο λόγο και κατά δεύτερο λόγο μικρότεροι παραπόταμοι του Αλιάκμονα προς βορρά του Βενέτικου (κυριότερος ο Γρεβενίτης) και οι πολλοί και μεγάλοι παραπόταμοι του Βενέτικου (Βελονιάς, Σταυροπόταμος, Σμιξιώτικος οι μεγαλύτεροι). Σημειωτέον μάλιστα ότι ο Βενέτικος έχει περισσότερα νερά κι από τον Αλιάκμονα. Τα ποτάμια αυτά τροφοδοτούνται από το μεγαλύτερο ορεινό συγκρότημα της Δυτικής Μακεδονίας που σχηματίζεται από τους ορεινούς όγκους του Σμόλικα, της Βασιλίτσας και της Βαλιακάλντας. Το γεγονός της ύπαρξης του μεγαλύτερου και πολυυδροτέρου ποτάμιου δικτύου σ' όλη τη Δυτική Μακεδονία, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική θέση της περιοχής, ανάμεσα σε Μακεδονία και Ήπειρο, άρα και με τη διέλευση σημαντικών δρόμων (χαρακτηριστική η Ρωμαϊκή «Βασιλική Στράτα»), επέβαλε τη ζεύξη των ποταμών με γεφύρια.

Από τα γεφύρια της περιοχής Γρεβενών περνούσαν τα Ηπειρώτικα караβάνια των εμπόρων και ξενιτεμένων προς κεντρική και ανατολική Ευρώπη, αλλά και ο ίδιος ο ντόπιος πληθυσμός κατά τις εξαμηνιαίες μετακινήσεις των κτηνοτρόφων με τα γιδοπρόβατά τους από τα ορεινά βοσκοτόπια της Πίνδου στα χειμαδιά της Θεσσαλίας. Το κτίσιμο των γεφυριών έγινε συχνότερο επί τουρκοκρατίας, όταν τα ορεινά κατοικήθηκαν πυκνότερα για την αποφυγή του κινδύνου από τους κατακτητές. Σημαντική ιστορική πηγή για τα γεφύρια των Γρεβενών, αποτελεί το βιβλίο του Ιωάννου Λαμπριδίου «Περί των εν Ηπείρω αγαθοεργημάτων», το οποίο γράφτηκε γύρω

στο 1874 και στο οποίο αναφέρονται γεφύρια της περιοχής Γρεβενών, η οποία ανήκε διοικητικά στο Βιλαέτι Ιωαννίνων, καθώς επίσης και οι ταξιδιωτικές περιηγήσεις του Γάλλου Rouqueville, του Άγγλου Leake (αρχές 19ου αιώνα) και το δρομολόγιο του Σχινά (1886).

Η περιοχή των Γρεβενών δεν έβγαλε σημαντικούς κτίστες όπως η γειτονική περιοχή Βοΐου. Ορισμένα μόνο χωριά είχαν κτίστες όπως το Δοτσικό, οι Φιλιππαιοί, η Καληράχη, το Μεσολούρι. Οι κάτοικοι ήταν κυρίως γεωργοκτηνοτρόφοι. Έτσι, είναι βέβαιο, ότι τα γεφύρια των Γρεβενών, ως επί το πλείστον, κτίστηκαν από Ηπειρώτες και Βοϊώτες μαστόρους. Στους τελευταίους συγκαταλέγονται, ιδίως, οι προερχόμενοι από τα χωριά του νομού Γρεβενών, τα οποία αναφέρθηκαν προηγουμένα, που εντάσσονται στο Βοΐο, για τη σωστότερη διαίρεση του Δυτικομακεδονικού χώρου σε περιοχές γεφυριών και γενικότερα, περιοχές αρχιτεκτονικής.

Τα γεφύρια των Γρεβενών είναι, σε γενικές γραμμές, τα μεγαλύτερα, εντυπωσιακότερα και αξιολογότερα της Μακεδονίας. Κηρύχθηκαν ιστορικά διατηρητέα μνημεία, (όλα τα περιγραφόμενα στις επόμενες σελίδες), από την 11η εφορεία Βυζαντινών μνημείων της Βέροιας, μετά από ενέργειες της Νομαρχίας Γρεβενών, μέσα στο 1995.

Η παρουσίαση γίνεται με τη σειρά που συναντούμε τα γεφύρια καθώς ανεβαίνουμε το Βενέτικο, ύστερα τους παραποτάμους του και τέλος με το γεφύρι του Πασά στον Αλιάκμονα και ένα γεφύρι που δεν υπάρχει πια, του Ελευθεροχωρίου.

Ο λόγος για τον οποίο παρουσιάζεται ειδικά το (ανύπαρκτο σήμερα) γεφύρι του Ελευθεροχωρίου, είναι το ότι σχετίζεται με τον μύθο της διέλευσης πάνω από το γεφύρι του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η ύπαρξη αυτού του μύθου και η μικρή απόσταση ανάμεσα στους δύο βράχους, όπου σώζονται ερείπια από τις βάσεις του γεφυριού στις δύο όχθες του ποταμού, σε συνδυασμό με διαθέσιμη προπολεμική φωτογραφία του, συνηγορούν στην ιδέα αναστήλωσής του, ή μάλλον, κτισίματός του από την αρχή. Η αναστήλωση προτείνεται και για ένα άλλο γεφύρι της ίδιας περιοχής, το γεφύρι του Πασά. Τα υλικά που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν είναι πελεκητές πέτρες και τσιμεντοκονίαμα, μια και το κουρασάνι ή το ασβεστοκονίαμα δεν χρησιμοποιούνται πλέον. Το γεφύρι του Πασά θα είναι το δεύτερο σε μήκος στον Ελληνικό χώρο, μετά το γεφύρι της Άρτας και το κέρδος για τον τουρισμό της περιοχής Γρεβενών θα

είναι ανυπολόγιστο.

Στην περιοχή Γρεβενών υπήρχαν στο παρελθόν κι άλλα πέτρινα γεφύρια, τα οποία σήμερα έχουν καταστραφεί, με χαρακτηριστικότερο το γεφύρι μέσα στην πόλη των Γρεβενών, πάνω στο Γρεβενίτικο ποταμό, το οποίο μνημονεύεται από παλιότερους περιηγητές. Ο Αραβαντινός στη *Χρονογραφία της Ηπείρου* (τ. Β', σ. 254) το αναφέρει ως γεφύρι της Πάσαινας, χτισμένο το 1732 από τη σύζυγο του Σουλεϊμάν πασά των Ιωαννίνων, Αϊσέ.

Ως προς την τεχνοτροπία δεν μπορούμε να διακρίνουμε σαφείς ομοιότητες ή διαφορές ανάμεσα στα γεφύρια, με μόνη εξαίρεση το γεφύρι στο Νιδρούζι, μεταξύ Αλατόπετρας και Πρόσβορου. Ο όγκος των λίθων και η τελειότητα της λάξευσης καθιστούν το γεφύρι αυτό ιδιαίτερη περίπτωση ανάμεσα σ' όλα τα γεφύρια, της περιοχής Γρεβενών.

2. Το γεφύρι κάτω από το βουνό Νιδρούζι, ανάμεσα στην Αλατόπετρα και το Πρόσβορο, ξεχωρίζει για την αρχιτεκτονική του ανάμεσα στα γεφύρια των Γρεβενών (1994).

1. ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΣΠΑΝΟΥ

Το γεφύρι του Σπανού είναι κτισμένο στον Βενέτικο ποταμό, λίγο μετά την συμβολή του με τον παραπόταμό του Σταυροπόταμο, ανάμεσα στα χωριά Κηπουριό, Κοσμάτι και Πηγαδίτσα του νομού Γρεβενών. Δίπλα ακριβώς από το γεφύρι περνάει η εθνική οδός Γρεβενών-Κρανιάς-Μηλιάς-Μετσόβου από το γεφύρι τα

Γρεβενά απέχουν περίπου 16 χιλιόμετρα σε βορειοανατολική κατεύθυνση. Το γεφύρι παλιότερα συνέδεε όχι μόνο τα απέναντι χωριά Κοσμάτι και Πηγαδίτσα αλλά γενικότερα τα χωριά και βοσκοτόπια της Βορειοανατολικής Πίνδου με τη Θεσσαλία.

Είναι το μεγαλύτερο σωζόμενο γεφύρι της Μακεδονίας σε

3. Δυτική άποψη του γεφυριού του Σπανού (1995).